

Arbobalans: leren van zzp'ers

De groep flexibele arbeidskrachten, waaronder uitzendkrachten, oproepkrachten en zzp'ers, is in de afgelopen jaren flink gegroeid. Wat zijn de verschillen in arbeidsomstandigheden tussen vaste werknemers, flexibele werknemers en zzp'ers? In de Arbobalans 2020 is hier specifiek naar gekeken. Dit biedt aanknopingspunten voor het preventiebeleid.

Eveline Janse

Dikke kans dat ook in jouw bedrijf wordt gewerkt met een kern van vaste medewerkers, aangevuld met een flexibele schil. Dit maakt het makkelijker om

specifieke expertise in te schakelen op het moment dat het nodig is en geeft flexibiliteit om in te spelen op vraag uit de markt. In totaal heeft 34 procent van alle werkenden een flexi-

bele arbeidsrelatie. In 2019 waren er 7,5 miljoen werknemers, van wie 1,9 miljoen werknemers met een flexibele arbeidsrelatie. Daaronder vallen werknemers met een con-

Werknemers met een vast contract en zzp'ers hebben de gunstigste arbeidsomstandigheden.

Wat is er zo interessant aan de Arbobalans?

Iedere twee jaar wachten beleidsmakers en arboprofessionals met smart op het uitkomen van de Arbobalans. Dit omvangrijke document, gelukkig voorzien van goede samenvattingen, geeft een uitgebreid beeld van de stand van zaken en trends op het gebied van arbeidsomstandigheden in Nederland.

In de Arbobalans worden verschillende landelijke monitors en onderzoeken gecombineerd, waaronder de Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden (NEA), Werkgevers Enquête Arbeid (WEA) en Zelfstandigen Enquête Arbeid (ZEA). In de Arbobalans zijn verdiepende analyses opgenomen op het gebied van blootstelling, ziekteverzuim, arbeidsongevallen en beroepsziekten. Hiermee wordt dieper inzicht verkregen in de stand van zaken, oorzaken en bijvoorbeeld persoonskenmerken die effect hebben op risico's.

Dit biedt extra aanknopingspunten om preventieve maatregelen te nemen, aangepast op de doelgroep.

Een eenvoudig voorbeeld: uit de cijfers blijkt dat mannen meer kans hebben op een arbeidsongeval dan vrouwen. Maar komt dat omdat ze man zijn, of omdat ze misschien vaker gevaarlijk werk doen? Uit verdiepend onderzoek blijkt vooral het laatste het geval. Toch is het belangrijk om te weten dat het vooral mannen zijn die dat gevaarlijke werk doen; als je een preventieprogramma richt op veiliger werken, helpt deze informatie je om de manier van communiceren beter af te stemmen op je doelgroep.

Covid-19

De cijfers in de Arbobalans 2020 zijn voornamelijk afkomstig uit 2019 en geven daarmee een goed overzicht van de stand van werkend Nederland voor de covid-19-pandemie. Door

die cijfers te vergelijken met onderzoeken naar arbeidsomstandigheden in de coronacrisis is het mogelijk goed inzicht te krijgen in de gevolgen van die crisis.

Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk dat er ook al voor de start van de coronacrisis een trend zichtbaar was van steeds meer thuiswerken. Door de maatregelen is dit in een stroomversnelling gekomen. We kunnen inmiddels ook de positieve en negatieve effecten zien op de arbeidsomstandigheden, om vervolgens te kunnen bepalen wat we wel en wat we niet willen meenemen uit deze crisis. TNO volgt de effecten van covid-19 op de voet. Je kunt de resultaten teruglezen op www.monitorarbeid.tno.nl/coronacrisis/nea-covid-19.

De volledige Arbobalans, factsheets en samenvattingen (ook in het Engels) kun je downloaden vanaf www.monitorarbeid.nl/arbobalans

tract voor bepaalde tijd óf een flexibel aantal uren per week, waaronder uitzend- en oproepkrachten. Daarnaast zijn er nog 1,1 miljoen zelfstandig ondernemers zonder personeel (zzp'ers) en 340.000 zelfstandig ondernemers met personeel (zmp'ers).

Zorgen

Hoe zijn de arbeidsomstandigheden van werknemers met een flexibele arbeidsrelatie geregeld? Hier bestaan nog weleens zorgen over, want krijgen zij niet de gevaarlijke klussen toegeschoven? En hoe zit het met bijvoorbeeld psychische belasting? Flexibele werknemers werken vaak minder lang bij een bedrijf en misschien krijgen ze daardoor ook minder relevante trainingen. Dit kan zorgen voor een hoger risico op gezondheidsklachten of ongevallen.

De Arbobalans geeft een uitgebreid overzicht van de arbeidsomstandigheden in Nederland (zie ook de toelichting). In de nieuwste uitgave is daarbij specifiek gekeken naar verschillen in arbeidsomstandigheden tussen werknemers met een vast contract, werknemers met flexibele contracten en zzp'ers.

Zzp'ers

Uit de Arbobalans 2020 blijkt dat werknemers met een vast contract en zzp'ers de gunstigste arbeidsomstandigheden hebben. Zzp'ers hebben gemiddeld een betere gezondheid dan werknemers. In het werk hebben zzp'ers ongeveer even vaak te maken met fysiek zwaar werk en omgevingsbelasting als werknemers met een vast contract, maar zij ervaren veel minder psychosociale arbeidsbelasting (PSA). Ze melden

Zzp'ers hebben gemiddeld een betere gezondheid dan werknemers

dan ook veel minder burn-outklachten (8% tegenover 17% gemiddeld voor alle werknemers).

Hier komt wellicht een belangrijk punt naar voren: zzp'ers maken gemiddeld meer uren, maar hebben over het algemeen meer vrijheid in welk werk ze wel of niet aannemen en vooral ook wanneer, op welke manier en hoe snel ze het werk uitvoeren. Al langere tijd wordt er door verschillende deskundigen gewezen op het belang om vooral ook aandacht te beste-

Gezond en veilig werken

den aan de energie-gevende kant van de balans (taakeisen – het hebben van voldoende mogelijkheden). De situatie bij zzp'ers lijkt hier een mooi voorbeeld van te zijn, waar je ook voor het preventiebeleid op het gebied van PSA lessen uit kunt halen.

Belasting

Een ander opvallend punt in de Arbobalans is de belasting van uitzendkrachten, oproepkrachten en invalkrachten. Uitzendkrachten worden meer blootgesteld aan fysieke belasting, omgevingsbelasting, werkdruk en ongewenst gedrag door collega's of leidinggevendenden. Oproep- en invalkrachten scoren hier ook hoog op en hebben daarnaast relatief veel te maken met ongewenst gedrag door derden, zoals klanten, leerlingen, patiënten en passagiers.

Extra aandacht voor deze groepen uit de flexibele schil lijkt dus nodig. Zorg bijvoorbeeld voor goede werkinstructies, trainingen en voorlichting, zodat ook flexibele krachten goed voorbereid aan het werk kunnen. Deze groepen hebben recht op net zulke goede arbeidsomstandigheden als de werknemers met een vast contract. Ze verdienen dus dezelfde maatregelen en persoonlijke beschermingsmiddelen.

Verzuim

Werknemers met een vast contract verzuimen vaker dan zzp'ers, werknemers met een flexibel contract verzuimen het minst. In de Arbobalans worden verschillende verklaringen gegeven waarom dit zo is. Naast verschillen in arbeidsomstandigheden kan ook gedrag een factor van belang zijn. Zo verdienen zzp'ers en werknemers met flexibele uren meestal niets als zij niet werken. De drempel om je ziek te melden is daardoor groter. En als je een tijdelijk contract hebt, wil je misschien het beste van jezelf laten zien. In dit soort gevallen kan het zo zijn dat je wel ziek bent, maar toch besluit om te gaan werken. Dit zijn belangrijke constateringen, waar je in het preventiebeleid rekening mee kunt houden. Het klinkt natuurlijk heel mooi dat het verzuim laag blijft bij flexibele krachten, maar het nadeel is wel dat sommige zieke medewerkers die toch komen werken anderen kunnen besmetten –

als het een besmettelijke ziekte is, tenminste. Bovendien kan ziekte effect hebben op de productiviteit, veiligheid en kwaliteit van het werk.

Arbeidsongevallen

De Arbobalans laat een duidelijke relatie zien tussen arbeidsongevallen en werkduur en werktijden. Hoe meer uren werknemers werken en hoe meer uren zij overwerken, hoe hoger het percentage met een arbeidsongeval met verzuim.

Ook bestaat er een duidelijke samenhang met het werken buiten kantooruren, dus het werken in ploegen-, avond-, nacht-, zaterdag- of zondagdiensten. Het minimaliseren van onregelmatige diensten kan dus preventief werken. Wees daarom altijd kritisch op onregelmatige werktijden.

Onder uitzendkrachten komen arbeidsongevallen met verzuim relatief vaak voor. Zzp'ers hebben juist minder vaak een arbeidsongeval dan vaste werknemers. Arbeidsongevallen met verzuim hebben in de meest gevallen lichamelijke gevolgen. Dit geldt voor zowel werknemers als zzp'ers. Uit verdiepende analyses blijkt ook dat het uitvoeren van fysiek zwaar werk en gevaarlijk werk de belangrijkste risicofactoren zijn voor arbeidsongevallen met verzuim. Een preventief beleid gericht op het voorkomen van blootstelling hieraan, zou dus veel effect kunnen hebben.

Beroepsziekten

Beroepsziekten zijn belangrijk om rekening mee te houden in het preventiebeleid, niet in de laatste plaats omdat ze vaak veel verzuim veroorzaken: een medewerker met een beroepsziekte verzuimt gemiddeld 39 dagen meer dan gemiddeld. Het aandeel werknemers met een door een arts vastgestelde beroepsziekte is de afgelopen jaren gestegen. De toename van psychische beroepsziekten is voor een groot deel verantwoordelijk voor de stijging en komt het meest voor. Zzp'ers hebben minder vaak een beroepsziekte en als ze een beroepsziekte hebben, is dat vaker aan het bewegingsapparaat. Aan persoonskenmerken kun je weinig veranderen; aan arbeidsomstandigheden wel. Met het oog op preventie is in de Arbobalans geke-

Uitzendkrachten worden meer blootgesteld aan **fysieke belasting, werkdruk en ongewenst gedrag**

ken naar welke arbeidsomstandigheden op groepsniveau, dus als je kijkt naar alle werknemers, het beste aangepakt kunnen worden om beroepsziekten te verminderen. Voor psychische beroepsziekten zijn dat ontevredenheid met het werk, hoge moeilijkheidsgraad en conflict met leidinggevende of werkgever. Voor beroepsziekten aan het bewegingsapparaat zijn het herhalende bewegingen, ongemakkelijke werkhoudingen en hoge taakeisen. Dit zijn aanknopingspunten voor beleid op landelijk en sectorniveau, maar probeer binnen je bedrijf ook eens de factoren die leiden tot verzuim, ongevallen en beroepsziekten goed in kaart te brengen. De bedrijfsarts kan hier (op anonieme basis) wellicht inzicht in geven. Op basis daarvan kan dan een doeltreffend preventiebeleid worden opgesteld.

Informatie over je sector

Als preventiemedewerker geven de cijfers uit de Arbobalans je veel informatie. Je vindt er de trends en ontwikkelingen. De Arbobalans laat ook goed zien dat het belangrijk is om inzicht te hebben in de doelgroep (wie worden er blootgesteld aan een risico), het risico (aan welke risico worden ze blootgesteld), maar ook de oorzaak (komt dat nu doordat iemand de instructies niet begrepen heeft als gevolg van een taalachterstand, of zit de oorzaak in de het werkproces?). Daarmee kun je het preventiebeleid en de communicatie daarover beter richten. In de Arbobalans zijn veel voorbeelden uitgewerkt, maar uiteraard niet alles. Daarom staan er links naar benchmarktools in de Arbobalans, waarbij je zelf de risico's kunt bekijken voor jouw specifieke sector, bepaalde beroepen of bepaalde leeftijdsgroepen.